

‘Il n’y a pas de hors (con)texte’ Over boeken en recensies, hun schrijvers en lezers

B. SABBE

De filosoof IJsseling schrijft, waar anders dan in een boek, *Boekenwijsheid*, over de ambivalente houding die filosofen tegenover boeken aannemen. Zo merkt Plato in de Zevende Brief op: ‘Ernstige mensen schrijven niet, zeker niet over ernstige zaken’. Maar zelf was hij een veelschrijver die ‘scribens mortuus est’. Het is uit luiheid en lafheid – om zelf niet te moeten denken, aldus Kant – dat de meeste mensen zich tevreden stellen met het lezen van een boek. Anderzijds wordt het boek door Levinas opgehemeld tot ‘een modaliteit van ons zijn’, even belangrijk als de straten, ons huis en onze kleding, en beschrijft deze auteur naast het-in-de-wereld-zijn van Heidegger een ‘zum Buch sein’ (IJsseling 1995).

Hoe zou het met de psychiater zijn, vroeg ik mij af. Te oordelen naar de belangstelling en de waardering voor de boekennummers van dit Tijdschrift, zoals uit een lezersenquête bleek (Van Egmond & Hellinga 1994), wordt de psychiater niet in dergelijke mate door ambivalenties gehinderd, misschien eerder geïntrigeerd. In de marge van een tekst, casu quo een boek, ontstaan allerlei nieuwe betekenissen en teksten, zo betoogt de Franse filosoof Derrida. Een tekst gaat aldus wonen in een context; tot deze context behoort de wijze waarop een discipline en een vakgroep met de tekst omgaan, hem verspreiden, situeren, bevragen, beredeneren en bediscussiëren, veranderen etcetera. Geen tekst zonder context: ‘Il n’y a pas de hors (con)texte’ is een van de meest geciteerde uitspraken van Derrida (Defoort 1996). Het lijkt alsof deze halfjaarlijkse nummers in de loop van de afgelopen zestien jaren tot de vaste context van de vakliteratuur van de lezers zijn gaan behoren. Dit is niet in het minst de verdienste van de geestelijke vader van deze context, Walter Vandereycken.

Bij de publicatie van het eerste boeknummer waarschuwde hij de lezer echter reeds voor de grote toevalsfactor die bij de samenstelling ervan speelde (Vandereycken 1983). Deze waarschuwing verdient te worden herhaald, want het toeval lijkt mij nog te zijn toegenomen. De redactie blijft grotendeels afhankelijk van wat uitgevers ter recensie aanbieden. Het geheel van wat er aan boeken, en daarnaast ook in stijgende mate aan videobanden, cd-roms en informatie op Internet in ons vakgebied verschijnt, is expanderend, terwijl de indruk bestaat dat sommige uitgevers zelf meer selecteren wat ze wel dan niet doorsturen. Om hier enig weerwerk aan te bieden, werd recent een brief gestuurd naar een zeventigtal grote uitgevers, waaronder enkele Franse en Duitse, waarin hun verzocht werd om ons alle werken te bezorgen die zij publiceren over de psychiatrie in het algemeen en de onderscheiden deelgebieden. Graag verzoeken wij u, ‘lezers’, om ons interessante uitgaven waarvan u een recensie mist, te signaleren, zodat wij uitgevers kunnen vragen om deze publicatie alsnog ter beschik-

king te stellen. Ook willen wij nog eens de mogelijkheid beklemtonen om, wanneer in een bepaald deelgebied waarin u zich verdiept, op korte termijn meerdere boeken verschijnen, deze gezamenlijk in een essay kritisch te bespreken.

De ontwikkelingen op Internet, de digitale revolutie, veranderen de context van het lezen en het schrijven fundamenteel: nu al is er toegang tot immense virtuele bibliotheken en boekhandels, kun je van de ene naar de andere recensie surfen, en bijvoorbeeld op de website van de Franse krant *Libération* van elk gerecenseerd boek het eerste hoofdstuk lezen en er commentaar op geven. Volgens de hoogleraar Franse letterkunde Schuere wegen verandert bovenal de verhouding tussen lezen en schrijven wezenlijk: 'de online zappende en surfende lezer is terzelfdertijd schrijver geworden, een scriptor-lector dus. Het drama van de schrijver dat hij zichzelf niet kan lezen – aldus de criticus Blanchot – is daarmee weggevalen' (Ros 1999). Al deze ontwikkelingen zijn voor de redactie reden om in de boekennummers een vaste rubriek over informatie op Internet te installeren, onder de titel: 'Internet'. Ook hiervoor rekenen wij op uw bijdragen en actieve participatie. In dit nummer vindt u een eerste bijdrage over vaktijdschriften op het internet van Guido Pieters.

Een recensie blijft een merkwaardig stukje tekst en context. Het bevindt zich op het knooppunt van een 'boek' (papieren, beeldend, elektronisch), zijn auteur(s), de recensent(en), het tijdschrift en zijn lezers. De complexiteit van dit knooppunt vormt waarschijnlijk een bron van aantrekking voor de lezer. Deze verwacht veelal naast een objectief-wetenschappelijke bespreking van de inhoud en van de wijze waarop de auteur(s) van het werk deze vorm hebben gegeven, ook deelgenoot te worden van de leeservaring van deze welbepaalde recensent. Daarom is het te verkiezen dat hij deze in de context kan situeren. In navolging van andere zal ook dit Tijdschrift eenmaal per jaar een lijst met het bestand van de recensenten van het afgelopen jaar en van hun professionele situatie publiceren.

De context die deze boekennummers voor de vakliteratuur bieden, dient stabiliteit en continuïteit te tonen: daartoe wordt gepoogd het toeval in de selectie van boeken te beperken, een vaste groep van herkenbare recensenten te formeren en een duidelijke indeling van de recensies in rubrieken te hanteren. Anderzijds moet de context voldoende flexibel en adaptief zijn om het geschrevene te laten wonen in de psychiatrische discipline en vakgroep van vandaag. De voorgestelde aanpassingen zullen er hopelijk toe bijdragen 'que le hasard continue à bien faire les choses', dat ambivalenties inzichtelijker worden, en dat de context nieuwe creativiteit genereert. Toch slaat zowel lezer als recensent de waarschuwingen

LITERATUUR

- Defoort, J. (1996). *Het woekerende schrift. Een inleiding op Derrida* (p. 10). Antwerpen-Baarn: Hadewijch.
- Egmond, J.J. van, & Hellinga, G. (1994). *Redactioneel. Tijdschrift voor Psychiatrie*, 36, 3-5.
- Ijsseling, S. (1995). *Boeken-wijsheid. Filosofische notities over boeken, lezers en schrijvers*. Kampen: Kok-Agora.
- Komrij, G. (1996). *De Nederlandse poëzie van de negentiende en twintigste eeuw in 1000 en enige gedichten* (pp. 188-190). Amsterdam: Bert Bakker.
- Ros, B. (1999). *De digitale revolutie zet het wezen van de lezer op zijn kop. KU-nieuws (Onafhankelijk weekblad van de Katholieke Universiteit Nijmegen)*, 28, 29, 15.
- Vandereycken, W. (1983). *Over boekbesprekingen, recensenten en andere toevalligheden. Tijdschrift voor Psychiatrie*, 25, 1-3.

van de filosoof liever niet lichtzinnig in de wind: Opgelet voor het schrift, stelt Plato: 'Het is een pharmacon, een vergif dat zowel tot genezing als de dood kan voeren' (Ijsseling 1995). En volgens de dichter Ten Kate is recenseren een beulsprofessie. Of we echter daarom de raad die hij een oud-recensent aan zijn zoon laat meegeven in het gedicht 'Uit de roszak van een recensent' (Komrij 1996) moeten volgen, lijkt me erg dubieus:

Lees toch nooit de boeken,
Die ge kritizeren gaat.
Oordeel is zo'n bitter kwaad, ...
Varieer op mooi en heerlijk,
Prullewerk en beuzelkraam.
Smaak en kennis zijn ontbeerlijk:
Enkel in epitheta
Schuilt de ware aesthetika!